

POLITIKA I GOSPODARSTVO

(nastavno pismo)

Profesor: Zdravko Dolanjski

POLITIKA

1. POLITIKA

Riječ politika dolazi od grčke riječi **polis** - grad država, a izvodi se iz pojmova **politeikos** - državni, javni i **politika** - poslovi vezani za polis (grad državu). **Politika je djelatnost koja se bavi upravljanjem države i obavljanjem društvenih i državnih poslova s ciljem općeg dobra.** Politika ispunjuje sve pore našega života.

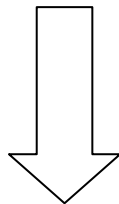
Njome su se bavili i veliki grčki filozofi, Platon („Država“) i Aristotel („Politika“) koji su započeli pojmom politike u smislu najsvrhovitijeg bavljenja državnim poslovima.

Potreba za političkim djelovanjem javlja se tamo gdje postoje različiti politički interesi.

POLITIKA kao društveni odnos (s obzirom na širinu i stupanj organiziranosti)

A) **opća politika** - lokalna, državna, međunarodna

B) **posebna politika** - socijalna, gospodarska, prosvjetna, zdravstvena

VLAST se odražava u svakoj od tih politika i to prema onima kojima se vlada. Vlast je vjerojatnost da će naredba koja dolazi iz određenoga izvora biti poslušana.

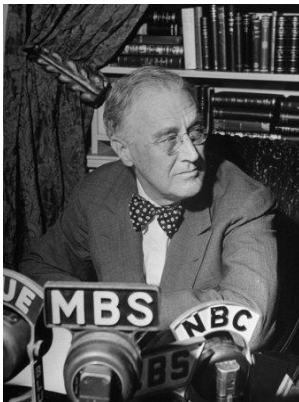
LEGALNA VLAST je vlast u skladu sa zakonom bez obzira je li taj zakon dobar ili loš, tko ga je donio i s kojim namjerama, a **LEGITIMNA VLAST** je ona vlast koja se smatra prihvaćenom i opravdanom od naroda.

-3 tipa legitimne vlasti -

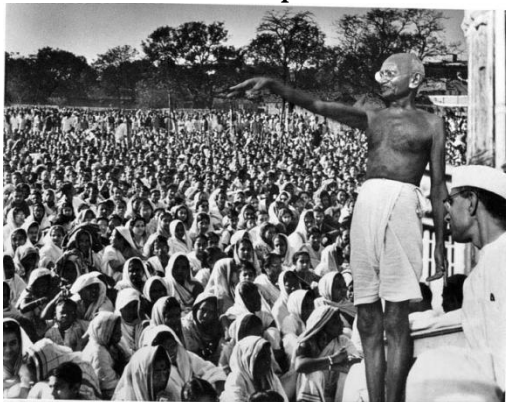
1. **tradicionalna** –temelji svoju legitimnost na općem prihvaćanju tradicije - odanost i poslušnost vladaru.

2. **racionalna** - određene norme i zakoni koji se odnose na sve bez izuzetaka – vlast je organizirana po hijerarhiji i zajamčena je javnost rada.

3. **karizmatska** - posebna „svetost“ određene osobe

-**AUTORITET** je razina poštovanja ili časti povezanih s društvenim položajem, a **MOĆ** je mogućnost pojedinca ili skupine da utječu na događaje i odnose u zajednici.

AUTORITET

MOĆ

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Objasni porijeklo riječi politika i što je to politika?
2. Objasni pojmove: vlast, legitimna vlast, legalna vlast.
3. Koja tri tipa legitimne vlasti poznaješ i objasni ih.
4. Kako definiramo autoritet, a kako moć?

1.1 POLITIČKO DJELOVANJE

Njegova bit su evolutivne promjene čiji je cilj poboljšati kvalitetu življenja i ono se mora temeljiti na slobodi, političkoj kulturi sudionika i čuvanju i zaštiti ljudskog dostojanstva.

-politički se djeluje:

-POLITIČKIM GOVOROM - svrha je oblikovati ponašanje ljudi kao i njihova socijalna, politička i ideološka stajališta te utjecati na njih, ali i određivati njihove odluke

-3 vrste - *ekskluzivni*- u krugu političkih djelatnika, jezik je profesionalan

totalitarni - u političkoj javnosti kao i u javnosti u cjelini, skupina pretvara jezik u sredstvo vladanja, nastoji se proširiti na sva područja društvenog djelovanja

demokratski - jezik dijaloga tolerancije i višestruke osjetljivosti za razlike u gledištima te je prihvatljiv gotovo svim članovima zajednice

-NAPISOM POLITIČKOGA SADRŽAJA- gotovo svaki novinarski napis je i politički

-POLITIČKOM UTAKMICOM- u kojoj se sukobljavaju, sažimaju i dorađuju različite političke opcije s krajnjim ciljem ostvarenja ideala i osvajanja vlasti. Njeno najšire značenje je borba političkih stranaka za osvajanje vlasti te za njezino zadržavanje, no ne može se svesti samo na borbu političkih stranaka, nego je treba razumijevati i kao izraz čovjekove slobode da se odlučuje za neke vrijednosti te da sudjeluje u njihovu ostvarenju.

U političkoj utakmici djeluju interesne skupine čija je uloga djelovanja na vlast, a ne borba za vlast (npr. djelovanje sindikata ili grupacija gospodarstvenika na ministre ili vladu kao oblici građanskoga izjašnjavanja).

Bush vs. Obama

FIZIČKOM AKCIJOM – prosvjed, politička utakmica, kampanja.

Načini političkoga djelovanja često se isprepliću, primjerice u predizbornoj kampanji kandidata za predsjedničke izbore koja sadrži politički govor, napise političkoga sadržaja i fizičku akciju (susreti kandidata s građanima).

PITANJA ZA PONAVLJANJE

- 1. Objasni načine političkog djelovanja.**
- 2. Koje tri vrste političkog govora poznaješ i objasni ih.**

2. NAROD, NACIJA, MANJINA, GRAĐANI, DRŽAVLJANI RH

-**NAROD** označava građanstvo, puk, zajednicu ljudi koji žive na istom teritoriju, služe se istim jezikom i imaju iste običaje.

-**NACIJA** je stabilna globalna zajednica koja se može konstituirati kao politički suveren narod na određenom području. Ima prepoznatljivu kulturu i autonomni gospodarski život

-**MANJINA** može biti vladajuća skupina unutar jednog društva (elita, primjerice politička elita, kulturna elita, znanstvena i sl.) ili **brojčano manja skupina u višenacionalnoj državi** čije pitanje ovdje razmatramo. Zaštita manjina može se ostvariti u lokalnim autonomijama ili federalnom uređenju, a brojnošću mehanizama zaštite, pokazuje se stupanj demokratskoga ustroja određene države. Rješenjem pitanja manjina dokazuje se spremnost pojedine višenacionalne države za uključivanje u suvremeni demokratski međunarodni poredak.

PITANJA MANJINA:

POZITIVNI PRIMJERI

- 1.asimilacija** manjina napušta ili gubi svoje običaje i prihvaća ponašanja i etničke osobine većine
- 2. melting pot** (pozitivni primjer SAD, negativni SFRJ, SSSR)
- 3. kulturni pluralizam** - priznavanje istodobnog postojanja i jednake vrijednosti različitih etničkih skupina (Švicarska)

NEGATIVNI PRIMJERI

1. Genocid nad Židovima od strane nacističke vlasti.
2. Masovna prisilna preseljenja: sukob Pakistana i Indije (12 milijuna preseljenih, 2 milijuna poginulih), folksdojčeri iz bivše SFRJ.

MANJINE U RH

U Republici Hrvatskoj ravnopravni su pripadnici svih naroda i manjina te im se jamči sloboda izražavanja narodnosne pripadnosti, slobodno služenje svojim jezikom i pismom i kulturna autonomija. (čl.15 Ustava RH)

NARODNI SUVERENITET I DRŽAVLJANI RH

-sintagma koja obuhvaća mehanizam izbora, donošenja odluka u predstavničkom tijelu, sustav obnašanja vlasti i ustrojstvo sudstva, te osobito pravo naroda na njegovo samoodređenje

-**DRŽAVLJANIN** - pripadnik određene državne zajednice

a) u smislu pripadnosti državnoj zajednici

b) u smislu prava i dužnosti u oblikovanju zajednice i upravljanju njome

-hrvatsko državljanstvo stječe se:

- ✓ rođenjem na području RH
- ✓ podrijetlom
- ✓ prirođenjem
- ✓ na temelju međunarodnih ugovora

PITANJA ZA PONAVLJANJE

- 1. Objasni pojmove narod i nacija.**
- 2. Objasni pitanja manjina.**
- 3. Kakav je položaj manjina u RH?**
- 4. Kako se stječe hrvatsko državljanstvo?**

3. TIPOVI POLITIČKIH POREDAKA

Politički poredak je oblik organiziranja društvene zajednice koji ima svojstven izvor legitimnosti i uređen odnos između zakonodavne, izvršne i sudske vlasti. Svojstvena mu je i procedura biranja ili imenovanja vršitelja vlasti.

-temeljni tipovi političkih poredaka: demokracija, aristokracija, tiranija, diktatura, totalitarizam, republika i monarhija

1. DEMOKRACIJA – (demos-narod, kratos-vlast → vladavina naroda)

→ pluralistički politički sustav u kojem se politički ciljevi postižu utakmicom mnoštva političkih subjekata

- Postoji razlika između antičke i suvremene demokracije; **antička** (neposredno slobodni građani osobno sudjeluju u donošenju odluka; **suvremena** (posredna, parlamentarna i predstavnička – građani ne donose odluke, nego biraju predstavnike koji donose odluke u parlamentu)
- Iako je suvremena demokracija posredna (predstavnička), građani se **neposredno izjašnjavaju**:
 1. na izborima
 2. na referendumu
 3. potpisivanjem peticija
 4. prosvjedima
- ✓ Osnovne vrijednosti: sloboda, jednakost, ljudsko dostojanstvo.
- ✓ Dioba vlasti: zakonodavna, izvršna i sudska.
- ✓ Svi imaju pravo birati i biti birani – politička jednakost.
- ✓ Svi su pred zakonom jednaki – pravna jednakost.
- ✓ Mora se omogućiti život dostojan čovjeka – socijalna jednakost.

Podjela demokratskih političkih sustava (obzirom na suodnos zakonodavne i izvršne vlasti)

1. **PREDSJEDNIČKI SUSTAV** - predsjednik je nositelj izvršne vlasti (šef države, tj.državni poglavar i premijer); nije odgovoran parlamentu (bira ga narod). Između predsjednika i parlamenta vlada koordinacija prava, tzv.sustav „kočnice i ravnoteže“ (SAD).
2. **POLUPREDSJEDNIČKI SUSTAV** – sustav poremećene ravnoteže u korist izvršne vlasti. Predsjednik (bira ga narod) može raspustiti parlament, imenuje premjera i u praksi bira vladu koja mu je odgovorna - supodpisuje sve njezine odluke (Francuska, Republika Hrvatska do 2000.).
3. **PARLAMENTARNI SUSTAV** - predsjednik ima znatno manje ovlasti, uglavnom reprezentativnu ulogu; bira ga parlament kojem je odgovoran (It, Njem, Izrael), a u Hrvatskoj građani. Uska povezanost parlamentarne većine i vlade.

U RH do 2000. godine bio je polupredsjednički sustav (za vladavine F. Tuđmana), a od tada, ustavnim se promjenama uvodi parlamentarni sustav u kojem parlament ima istaknutiju ulogu od izvršne vlasti.

2. ARISTOKRACIJA – (grč. oi aristoi-najbolji, prvi najodličniji). Vlast pripada isključivo oblikovnoj manjini (eliti) koja donosi sve važnije odluke i koncentrira svu društvenu moć. Vrijednosti su tradicionalnost i statičnost. Primjer nalazimo već u ranoj Grčkoj (Sparta).

3. TIRANIJA- (samovlast). Vlast bez legitimnosti i legalnosti. Na vlast dolazi vladar koji nije izabran niti mu je priznato nasljedno pravo.

4. DIKTATURA - vladavina jedne ili više osoba koje stvaraju monopol nad svom vlasti u državi; nema diobe vlasti; uglavnom su nelegalno došli na vlast (državnim udarom); uspostavlja se vlast nad policijom, sudstvom, vojskom, administracijom (primjeri vlast generala Franca u Španjolskoj).

5. TOTALITARIZAM – cjeloukupan život društva je pod kontrolom države, država nadzire sve sfere života, čak i privatni život. Nacizam i fašizam su desni totalitaristički sustavi, a komunizam, boljševizam lijevi

Vladavina jednog vođe, jedne partije; kontrola masovnih medija, npr. Staljin u SSSR-u, Hitler u Njemačkoj, Mao Ze Thung u Kini. →

6. REPUBLIKA (lat.res publica-opće dobro). Prema odnosu izvršne i zakonodavne vlasti razlikujemo:

- a) **demokratska r.** - nositelj suvereniteta cijeli narod.
- b) **aristokratska r.** - nositelj suvereniteta dio izabranih.
- c) **predsjednička r.** - vlast podijeljena između predsjednika i parlamenta - izvršna vlast neovisna o zakonodavnoj.
- d) **parlamentarna r.** - vlast proizlazi iz parlamenta - izvršna vlast odgovara parlamentu.

7. MONARHIJA - sustav vladavine pojedinca
-prema načinu na koji se dolazi na vlast:
-nasljedna

-izborna

-uzurpatorska

-2 osobine (tipa)

-vladar je nositelj svih zakonodavnih, izvršnih i sudskih
ovlasti - **apsolutna**

-vladar je ograničen zakonima, odnosno ustavom
utemeljenoj djelatnosti parlamenta – **ustavna i parlamentarna**

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Što je to politički poredak?

2. Nabroji tipove političkih poredaka i osnovne karakteristike svakog od njih.

4. POLITIČKE STRANKE

Političke stranke su političke organizacije građana koje nastoje oblikovati i uskladiti političke interese s općim interesima u borbi za vlast i organizaciju državnog života nakon osvajanja vlasti.

-zadacé:

- reprezentacija - programa i interesa različitih društvenih slojeva
- konkurencija - nadmetanje nositelja određenih programa
- integracija - postizanje ravnoteže u funkcioniranju političkih sustava

-nastaju u Engleskoj u 17.stoljeću; pravi smisao djelovanja dobivaju u 19.stoljeću širenjem biračkog prava

Vrste političkih stranaka:

-KONZERVATIVNE - okrenute tradiciji; reakcija na revolucionarna događanja; sustav vrijednosti čuva poredak od naglih promjena;opravdava se postojeće stanje i traži društvena harmonija i mir.

Osnovna obilježja konzervatizma: zajednica iznad pojedinca; ljudska prava izvode se iz njihovih dužnosti prema uspostavljenoj hijerarhiji.

-LIBERALNE - kao pokret građanstva protiv ograničenja individualnih sloboda i neograničene vlasti vladara.

- temelji:

- filozofsko-duhovni** - ideja slobode osobe i vjere u um i razum
- politički** - načela moderne demokracije (suverenitet, dioba vlasti, ljudska građanska prava, legitimitet..)
- gospodarski** - privatno vlasništvo, slobodna konkurencija, tržišno gospodarstvo

-SOCIJALDEMOKRATSKE – političko djelovanje temelje na produbljanju političke demokracije i socijalnih sadržaja. Ciljeve postižu reformističkim metodama. Temeljne vrijednosti su sloboda, solidarnost, jednakopravnost.

-DEMOKRŠĆANSKE - utemeljene na socijalnom kršćanskom nauku, odn. na nauku Katoličke crkve od 1891 - 1991. godine (papinske enciklike)

-**osnovne vrijednosti:** čovjek i dostojanstvo

-protiv kolektivnosti i liberalističkih osobnih probitaka koji isključuju solidarnost

POJAM LJEVICE, DESNICE I CENTRA U POLITIČKOM DJELOVANJU

LJEVICA

Stranke koje smatraju da je jedan od osnovnih ciljeva djelovanja briga za siromašnije slojeve stanovništva (umjerena ljevica-razvoj socijalne države, bez velikih socijalnih nejednakosti, zaštita svih slojeva društva, socijalna pravda; radikalna ljevica – radikalnim rezovima ostvariti društvo jednakosti – komunisti, anarhisti, socijalisti).

DESNICA

Stranke orijentirane na tradiciju, konzervativnog svjetonazora, patriotizam, kapitalizam, tržišna sloboda (radikalna desnica: ekstremna u isticanju vlastite nacije, vjere ili rase, isključiva i netolerantna prema različitim od sebe; umjerena desnica: ističe tradicionalne institucije i vrijednosti i teži njihovom očuvanju).

CENTAR

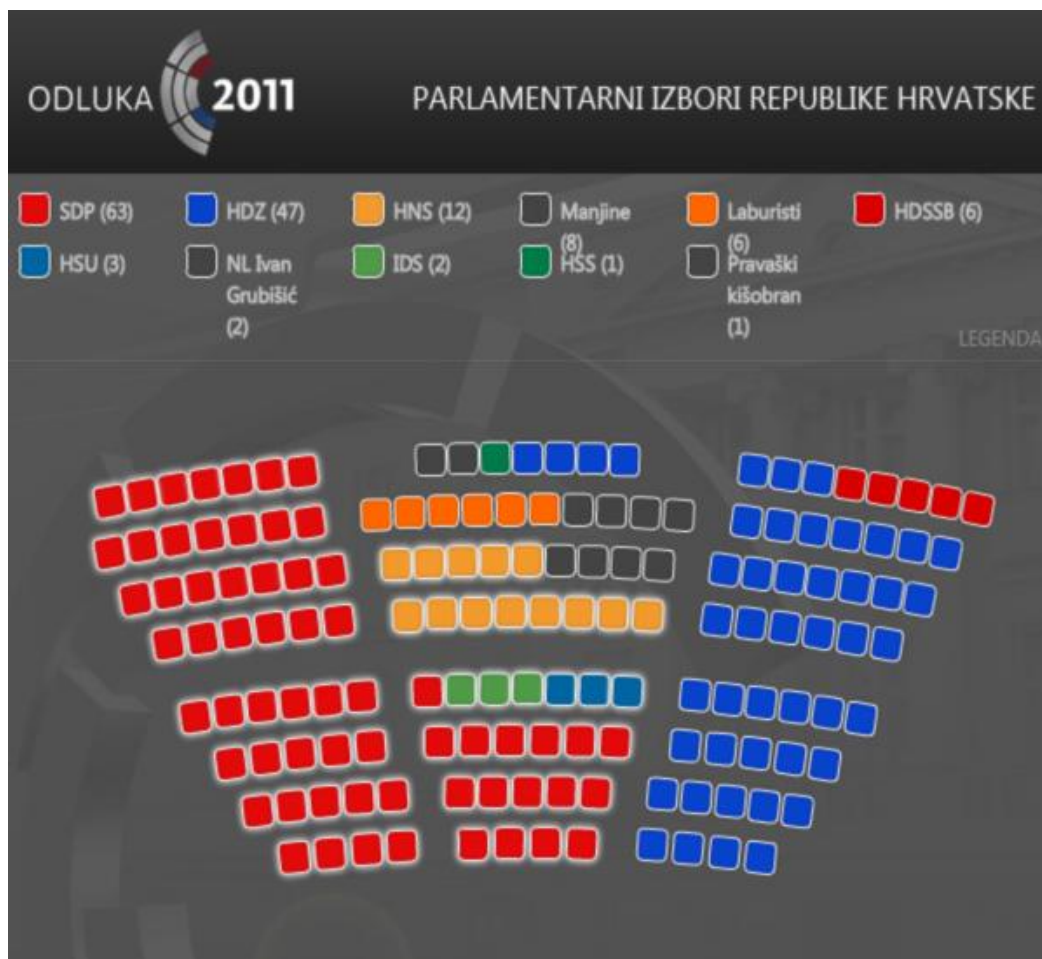
Stranke koje svoju političku opciju ne smještaju ni previše lijevo, ni previše desno, čime izbjegavaju političke krajnosti i nestabilnost, tzv. „umjerena opcija“.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

- 1. Definiraj pojam političke stranke?**
- 2. Koje vrste političkih stranaka poznaješ i navedi njihova glavna obilježja.**

3. Objasni pojmove ljevice, desnice i centra, njihove karakteristike te po čemu se razlikuju u političkom djelovanju.

POLITIČKE STRANKE U RH

U Hrvatskoj se višestranačje pojavljuje u 19. stoljeću. Političke stranke kod nas imaju povijesni programski kontinuitet te su i njihovi programi i nazivi u suvremenim političkim strankama prepoznatljivi.

Pred prve slobodne izbore 1990. godine pojavilo se 36 stranaka u izbornoj utakmici, a uoči izbora 2011. godine, bilo ih je ukupno 106. Za demokratski državni ustroj bitno je postojanje **oporbe** čija je zadaća kontrola vlasti i ponuda alternativnih gospodarskih i političkih modela (stranke koje imaju zastupnike u parlamentu, ali ne predstavljaju parlamentarnu većinu). **Koalicija stranaka**-privremeni savez stranaka

s ciljem maksimiziranja svojih izbornih rezultata (predizborne i postizborne koalicije).

1. Kakva je situacija s političkim strankama u RH i objasni važnost postojanja oporbe.
2. Objasni što je koalicija stranaka.

5. IZBORI

IZBORI su temeljni politički proces u kojem građani biraju svoje predstavnike i kojima se ostvaruje legitimitet i legalitet vlasti. Njihovo značenje je veliko, a **ključni elementi** su:

1. raspisivanje izbora - tri vrste

- a. **kompetitivni** - demokratski politički sustav u kojemu je osigurano pravo i sloboda izbora
- b. **semikompetitivni** - autoritarni sustav s ograničenjem slobode izbora
- c. **nekompetitivni** - totalitarni sustavi i nema slobode

2. utvrđivanje sastava biračkog tijela – određivanje tko ima pravo birati – tekovina novog demokratskog sustava je **opće pravo glasa**

- žene prvi put u Švicarskoj 1867., u Jugoslaviji nakon Drugoga svjetskog rata
- određena dob (od 18. ili 21. godine)
- osim osoba koje su sudskom presudom lišene građanskih prava, građana koji su izgubili poslovnu sposobnost ili su pod starateljstvom

3. birački popisi - evidencija svih birača, odnosno svih građana s biračkim pravom; obnavljaju se za svake izbore kako bi se evidentirali umrli i pridošli.

4. utvrđivanje izbornih rezultata- raspodjela mandata ili dioba zastupničkih mjesta odvija se prema **sustavu većine** ili **sustavu razmjernoga predstavništva**.

- a. Sustav većine
 - i. apsolutna većina → natpolovična većina
 - ii. relativna većina → onaj s najvećim postotkom

b. Razmjerni izborni sustav

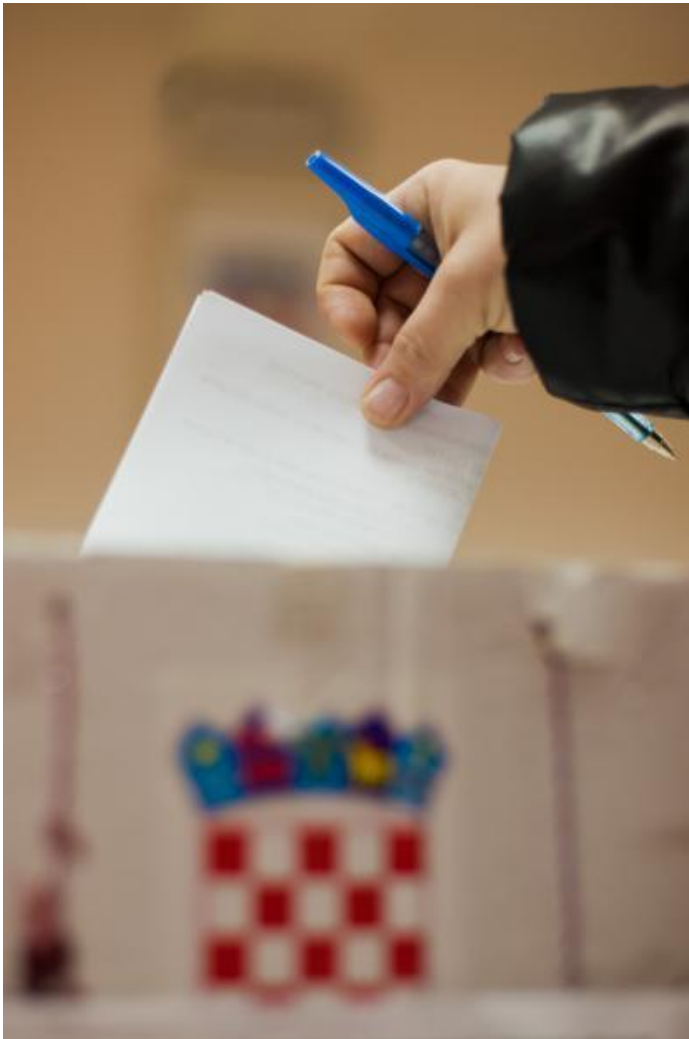
- Sustav parlamenta razmjernan je postotku osvojenih glasova stranaka koje su ušle u parlament (npr.stranka koja je osvojila 12 % glasova u parlamentu od 100 članova imat će 12 zastupničkih mjesta)

c. Mješoviti izborni sustav - kombinacija većinskog i razmjernog izbornog sustava

5. utjecaj izbornih rezultata na stranački sustav

- **sustav relativne većine** - manji broj stranaka
- **sustav apsolutne većine** - veći broj stranaka
- **mješoviti sustav**

RH - opće i jednako biračko pravo imaju građani s navršениh 18 godina života. Razmjerni hrvatski izborni sustav primjenjuje se u D'Hondtovom obliku

IZBORI U RH

Građani RH izlaze na parlamentarne, predsjedničke i lokalne izbore.

PARLAMENTARNI IZBORI ili izbori za zastupnike u Hrvatski sabor održavaju se u pravilu svake četiri godine koliko traje mandat zastupnicima. Posljednji parlamentarni izbori bili su 2011. godine.

- prvi parlamentarni izbori - 30.5.1990. - 36 stranaka - pobijedio HDZ i na čelu s Franjom Tuđmanom

- do sada je održano 7 izbora: 1990., 1992., 1995., 2000., 2003., 2007., 2011.

PREDSJEDNIČKI IZBORI održavaju se svakih pet godina koliko i traje predsjednički mandat. Do sada je bilo pet izbora. Predsjednika biraju hrvatski državljani s navršenih 18 godina tajnim glasovanjem.

1992. Tuđman

1997. Tuđman

2000. Mesić

2005. Mesić

2010. Josipović

LOKALNI IZBORI su izbori za članove lokalnoga vijeća, odnosno gradskih vijeća, županijskih skuština te skupštine Grada Zagreba. Održavaju se u mjesecu svibnju svake četvrte godine. Izbore raspisuje Vlada RH. Pravo glasanja imaju svi građani s navršениh osamnaest godina i s prebivalištem iz mjesta gdje se izbori raspisuju.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

- 1. Definiraj izbore.**
- 2. Nabroji ključne elemente izbora i ukratko ih objasni.**
- 3. Na koje izbore izlaze građani RH?**
- 4. Objasni parlamentarne, predsjedničke i lokalne izbore.**

6.DRŽAVA, USTROJ HRVATSKE DRŽAVE

DRŽAVA - pojam države **podrazumijeva odnose među ljudima** neke političke zajednice koji su uređeni pravilima; **politička zajednica** onih koji vladaju i onih kojima se vlada; **organizirana i ustanovljena vlast na određenom teritoriju** na temelju **pravila** koja prihvaćaju svi članovi zajednice.

- oblik države kao aparata sile u uređivanju odnosa u zajednici ili društvu upoznajemo tek od 17.st formiranjem apsolutne monarhije (Francuska)

- Razlikujemo: **LIBERALNA DRŽAVA** (nastaje kao reakcija na apsolutni monarhiju, obilježava je dioba vlasti; zaštita stanovništva osigurana je zakonodavstvom; nadzor jedne vlasti nad drugom)

PRAVNA DRŽAVA (organizirana prema strogo formaliziranoj proceduri primjene zakona; temeljni uvjeti na kojima počiva su podjela vlasti, reguliran odnos slobode i prava građana, ustavom utemeljeni zakoni).

PARLAMENTARNA ILI PREDSTAVNIČKA DRŽAVA (utemeljena na idejama narodnog sudjelovanja u vlasti; smatra se poželjnim okvirom za uređenje moderne demokratske države).

NACIONALNA DRŽAVA (obilježava je afirmacija nacionalne ideje – afirmacija nacije i postizanje suverenosti).

USTROJSTVO HRVATSKE DRŽAVE

-Ustav RH od 22. 12. 1990. („Božićni Ustav“) ustrojstvo hrvatske države uređuje na načelima **trodiobe vlasti** što znači da su **zakonodavna, izvršna i sudska vlast** odvojene

TRODIOBA VLASTI U RH

- ZAKONODAVNA VLAST —————> (Hrvatski sabor)

Najvažnije predstavničko tijelo građana jer odlučuje o osnovnim društvenim i političkim pitanjima države te određuje pravne uvjete djelovanja ostalih državnih tijela

- 100 - 160 zastupnika u Zastupničkom domu
- ima jednodomnu strukturu – Zastupnički dom
- konstituira se pomoću parlamentarnih izbora
- prva konstituirajuća sjednica sazvana je od predsjednika i biraju se saborska tijela i predsjednik Sabora
- zastupnici imaju imunitet

- **ovlasti:**

- odlučuje o donošenju i promjeni Ustava
- donosi zakone
- donosi državni proračun
- odlučuje o ratu i miru i promjeni granica
- raspisuje referendum
- nadzire rad Vlade i drugih nositelja javnih dužnosti odgovornih Saboru

IZVRŠNA VLAST —————> PREDSJEDNIK I VLADA

PREDSJEDNIK REPUBLIKE HRVATSKE

- izbori svakih 5 godina neposrednim glasovanjem
- ovlasti:
 - zastupa državu u zemlji i inozemstvu
 - brine se za stabilnost vlasti
 - vrhovni je zapovjednik oružanih snaga

- raspisuje parlamentarne izbore i saziva Sabor na prvo zasjedanje
- imenuje mandataru za sastav Vlade
- daje pomilovanja, odlikovanja i priznanja
- raspisuje referendum u skladu s Ustavom

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE

Sastav: predsjednik Vlade, podpredsjednici i ministri

Ovlasti Vlade

- predlaže zakone i druge akte državnom parlamentu
- daje prijedloge za usvajanje državnog proračuna
- provodi zakone i druge odluke Sabora
- zadužena za vanjsku i unutarnju politiku
- usmjerava i nadzire rad državne uprave i civilnih službi sigurnosti
- brine se o gospodarskom razvitku zemlje
- Vlada i ministarstva usmjeravaju djelovanja u razvitku javnih službi

- odgovorna je Hrvatskom saboru, a svaki je član osobno odgovoran za svoje područje

- predsjednik Vlade predstavlja članove Vlade Zastupničkom domu i za njih traži glasovanje o povjerenju

SUDBENA VLAST

- utemeljena je kao vladavina prava, sudsku vlast obnašaju sudovi, suci su u svojem radu samostalni i neovisni

- dijele se na **redovne** (Vrhovni sud, općinski i županijski sudovi) te na **specijalizirane** (prekršajni sud, Visoki prekršajni sud, trgovački sudovi, Visoki trgovački sud, Upravni sud)

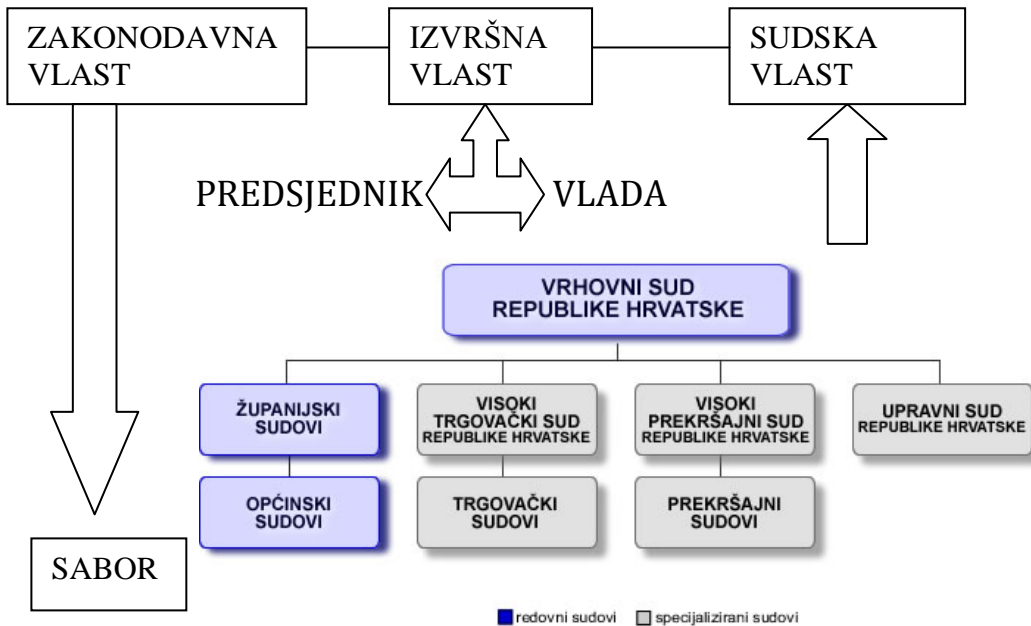
- najviši sudski organ - **Vrhovni sud**

Suce imenuje Državno sudbeno vijeće. Suci imaju imunitet kao i saborski zastupnici.

USTAVNI SUD

-posebnu ulogu ima **Ustavni sud**- temeljna zadaća mu je odlučivanje o ustavnosti zakona i drugih propisa

- naziva se još i „četvrta vlast“
- Ustavni sud može i sam pokrenuti pitanje ustavnosti nekog propisa i donijeti odluku o kojoj obavještava Vrhovni sud
- čini ga 13 članova s mandatom od 8 godina

USTROJ LOKALNE I PODRUČNE SAMOUPRAVE

Jednice lokalne samouprave: **gradovi i općine.**

Jedinice područne(regionalne) samouprave: **županije (i grad Zagreb)**

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Objasni pojam države.
2. Trodioba vlasti u RH.
3. Objasni strukturu i funkcije Hrvatskoga sabora.
4. Tko su predstavnici izvršne vlasti u RH?
5. Koje su zadaće hrvatskog predsjednika?
6. Koje su ovlasti Vlade u RH?
7. Objasni ustrojstvo i ovlasti sudske vlasti u RH?

7. POLITIKA I JAVNOST, LJUDSKA PRAVA, POLITIKA I VJERA

POLITIKA I JAVNOST – pretpostavka političkoga djelovanja političkih autora je **javnost**. Politika ima mogućnosti različitoga javnog djelovanja, a posebna pozornost pridaje se **medijima**. Mediji postaju pretpostavka i sredstvo javnosti rada u politici. Zbog toga je odnos medija i politike zapravo odnos politike i javnosti.

LJUDSKA PRAVA: sva prava koja pojedinac ima i kojima teži, zajamčena su Ustavom bez obzira na rasu, vjeru, etičku pripadnost...

!Ljudska prava zajamčena su svakom čovjeku na temelju njegova postojanja kao čovjeka i ona su neotuđiva, što znači da nikome ne mogu biti oduzeta!

KORIJENI LJUDSKIH PRAVA

1. **starogrčka filozofija** (razvitak ideje o jednakosti svih ljudi)
2. **religije** (sve ljude Bog je stvorio jednakima i po uzoru na samoga sebe)
3. **novovjekovna filozofija** => **John Locke** (nepromjenjiva urođena prava svakog čovjeka jesu pravo na život, slobodu i privatno vlasništvo)

POVIJESNI DOKUMENTI KOJI SU TEMELJI LJUDSKIH PRAVA

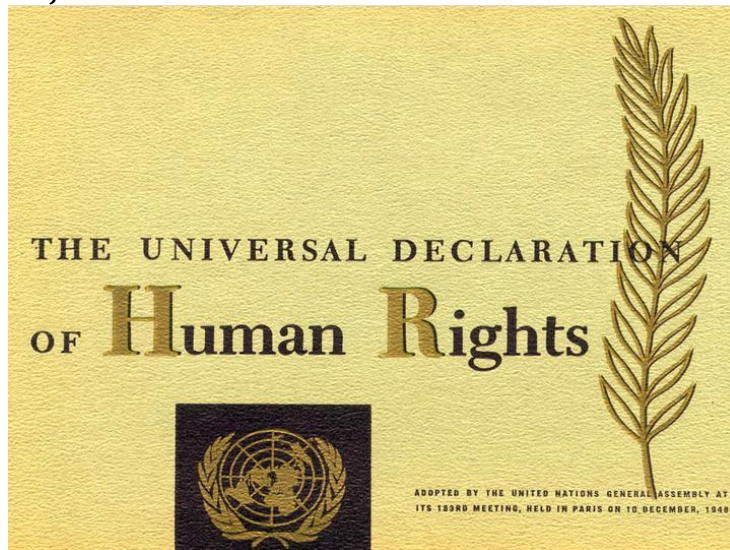
1215. **Magna Charta Libertatum** => kralj odredio određena prava

1776. **Virginia Bill of Rights** => jezgra ljudskih prava – jedan od najvažnijih dokumenata u povijesti ljudskih prava; temeljna ljudska prava: pravo na život, slobodu, privatno vlasništvo, slobodu okupljanja, tiska, kretanja, na pravnu zaštitu i glasačko pravo

1776. **Deklaracija nezavisnosti – SAD**

1789. **Deklaracija o pravima čovjeka i građanina - Francuska**

10. prosinca 1948. **Povelja Ujedinjenih naroda / Opća deklaracija o ljudskim pravima** => osigurava ostvarenje ljudskih prava u cijelom svijetu

Vrste ljudskih prava:

1. **OSOBNNA:** pravo na život, pravo na slobodan razvoj osobe; pravo na zaštitu od napada svake vrste (pravo na sigurnost), pravo nepovredivosti ljudskog dostojanstva, pravo na jednakost. Osnova su svih ostalih ljudskih prava, a jamče fizički i duhovni integritet pojedinca.
2. **POLITIČKA I GRAĐANSKA (CIVILNA):** biračko pravo, sloboda udruživanja, sloboda okupljanja, sloboda medija, pravo na azil. Ona omogućuju sudjelovanje građana u političkom životu zajednice.
3. **SOCIJALNA i EKONOMSKA:** svaki čovjek treba biti opskrbljen barem osnovnim stvarima da bi uopće mogao preživjeti; pravo na rad, obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, socijalnu skrb... Najteže su ostvariva jer pretpostavljaju materijalna sredstva tj. ovise o gospodarskoj situaciji.

4. **PRAVA TREĆE GENERACIJE:** tek se odnedavno ubrajaju u ljudska prava; pravo na razvoj, zaštitu okoliša, zaštita osobnih podataka informatičkim sustavima... U vezi su s razvojem i primjenom suvremenih znanosti (medicine, genetike, računarstva i dr.)

PUČKI PRAVOBRANITELJ: štiti prava građana i upozorava vlast na kršenje prava, posebno onih uzrokovanih radom vlade; ta institucija postoji u Hrvatskoj od 1993. godine (u Švedskoj postoji od 1809.); bira ga Sabor na 8 godina.

POLITIKA I VJERA

Pitanje vjerskih sloboda u kontekstu reguliranja zaštite ljudskih prava ima posebno mjesto jer su politika i vjera u posebnom odnosu, i kao veze pojedinaca i kao odnosi među državama i narodima.

Crkva ili vjerska zajednica treba se zalagati za **odjeljivanje vjere od institucija vlasti**, osobito **vjere od politike** jer su mnogi veliki sukobi u povijesti bili upravo posljedica nepriznavanja granica među njima.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. **Objasni što su to ljudska prava?**
2. **Nabroji i objasni osnovne vrste ljudskih prava.**
3. **Kako se zove i kada je donijet UN-ov dokument o ljudskim pravima?**
4. **Koje su zadaće pučkog pravobranitelja?**
5. **Objasnite odnos politike i vjere.**

8. GLOBALIZACIJA

GLOBALIZACIJA- integracija i razvoj društveno – ekonomskih odnosa različitih gospodarskih sustava u svijetu. Ima obilježja pokretanja snaga svjetskog tržišta radi ekonomskog slabljenja pojedinih država. U političkim odnosima znači gubitak značenja nacionalne države i stvaranje internacionalno organiziranih ekonomija.

U RH globalizacija je proces koji pretpostavlja velike žrtve – osobit je problem depopulacijski status stanovnika, no može imati i pozitivne učinke kao što su kulturna obnova, komunikacija, decentralizacija moći, veća dostupnost proizvoda.

Antiglobalizacijski pokreti – u RH bi mogli osigurati nove programe održivosti razvoja suprotstavljene modernome ekonomskom imperijalizmu.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Što znaš o globalizaciji?

GOSPODARSTVO

1.EKONOMIJA

grč. oikos – kuća, nomos-zakon → upućuju na racionalno trošenje
grč. oikonomia- gospodarstvo

EKONOMIJA – znanost koja proučava način na koji društva uporabljaju ograničene resurse za proizvodnju dobara i kako ih raspoređuju među različitim skupinama u društvu; kao znanost, bavi se problemima gospodarstva.

GOSPODARSTVO – poseban sustav organizacije za proizvodnju, raspodjelu, razmjenu i potrošnju, a obuhvaća djelatnosti, pravila i institucije u kojima se te aktivnosti provode.

Ekonomija se do 17. stoljeća proučavala unutar filozofije kao ravnomjerno uređeno društvo.

1776. godine nastala je kao zasebna disciplina - **Adam Smith** - 'Bogatstvo naroda'

Područja ekonomije

1. **MAKROEKONOMIJA** - bavi se globalnim ekonomskim pitanjima i problemima i proučava problematiku gospodarstva kao cjeline(npr. razinu nacionalne proizvodnje, ukupnu zaposlenost...).

2. **MIKROEKONOMIJA** - bavi se sastavnicama gospodarstva; raščlanjuje pojedinačne pojave, veličine, odnose i akcije u gospodarskom djelovanju proizvođača i potrošača (npr. troškovi nekog određenog proizvoda, određenost cijene i sl.)

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Definiraj ekonomiju.
2. Definiraj gospodarstvo.
3. Koja su područja ekonomije i čime se bave?

Zakon ograničenosti i oportunitetni trošak

DOBRO je sredstvo koje može zadovoljiti neku potrebu. Postoje dobra koja su **neograničena** (zrak, svjetlost, more...) i koliko god da ih se potroši, njih još uvijek ima. Ona zadovoljavaju ljudske potrebe, ali su neograničena i prema tome **nisu predmet privređivanja** → **SLOBODNA DOBRA**.

Za razliku od slobodnih dobara, dobra čija je ponuda relativno rijetka i ograničena, nazivamo **EKONOMSKIM DOBRIMA** i ona su **rezultat privređivanja**.

Činitelji proizvodnje:

1. **PRIRODNI IZVORI**-prirodno bogatstvo dostupno ljudima koje oni upotrebljavaju u procesu proizvodnje (prirodna energija, materija...)
2. **RAD**-obuhvaća mentalne i fizičke ljudske sposobnosti koje se mogu upotrijebiti za proizvodnju dobara i usluga.
3. **KAPITAL**-oblik trajnih dobara nekog gospodarstva koje omogućava proizvodnju drugih dobara. Postoji razlika između **kapitalnih i potrošačkih dobara**. Potrošačka dobra su gotovi proizvodi koje potrošač kupuje za osobnu uporabu. (Primjerice, brod kupljen za osobnu uporabu-potrošačko dobro, brod kupljen za razvoženje turista-kapitalno dobro). Dobro može istovremeno

biti i kapitalno i potrošačko, primjerice kuća čiji se jedan dio koristi za stanovanje, a drugi za iznajmljivanje.

4. **PODUZETNIŠTVO**-kombinira sva tri prethodna činitelja (prirodne izvore, rad i kapital)

ZAKON OGRANIČENOSTI - objašnjava da su dobra ograničena jer nema dovoljno resursa da se proizvedu sva dobra koja ljudi žele potrošiti.

OGRANIČENOST RESURSA kojima se proizvode dobra => odabir između ograničenih dobara.

EFIKASNOST ILI UČINKOVITOST – s obzirom da su želje neograničene, vrlo je važno da se u gospodarstvu na najbolji način iskoriste ograničeni resursi; nerasipanje resursa; što korisnija uporaba ekonomskih resursa.

OPORTUNITETNI TROŠAK - odabir jednog uvijek znači odricanje od drugog, a ta druga najbolja mogućnost od koje se odustaje, naziva se oportunitetni trošak.

*osnovni problem gospodarstva je povezivanje ograničenih resursa i neograničenih želja

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. **Objasni razliku između slobodnih i ekonomskih dobara.**
2. **Koji su činitelji proizvodnje.**
3. **Objasni razliku između kapitalnih i potrošačkih dobara.**
4. **Objasni zakon ograničenosti.**
5. **Objasni pojam efikasnosti.**
6. **Što je to oportunitetni trošak?**

Temeljna ekonomska pitanja

- zbog ograničenosti prirodnih resursa

1. ŠTO PROIZVODITI?

- zadovoljavanje različitih želja ljudi
- ono što donosi najveći profit i zaradu
- proizvodi se i ono što omogućuju resursi neke države
- proizvodi se ono što će uz minimalan ulog dati maksimalan profit

primjer: tržište zasićeno trikotažom, manjka mu PVC => proizvodit će se što manjka

2. KAKO PROIZVODITI?

- pitanje tehničke prirode
- hoće li biti više ljudi ili tehnologije uključeno u proizvodnju

Primjer: košnja trave - strojno (brže) ili ručno (sporije, ali jeftinije)

3. ZA KOGA PROIZVODITI?

- tko će se time koristiti, kako će se raspodijeliti ukupno ostvareni dohodak; hoće li unutar neke grupacije svi dobivati jednako, hoće li se dobiti zasluženno za rad...

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Koja su tri temeljna ekonomska pitanja i objasni svako od njih.

Alternativni ekonomski sustavi

EKONOMSKI SUSTAV je gospodarski poredak koji se sastoji od određenog skupa pravila, ciljeva i poticaja koji upravljaju ekonomskim odnosima između ljudi u društvu te čine okvir za nalaženje odgovora na temeljna ekonomska pitanja.

Tri alternativna ekonomska sustava prema metodama donošenja ekonomskih odluka:

1. **OBIČAJNO GOSPODARSTVO**-uglavnom u prošlosti, danas u rijetkim neindustrijaliziranim djelovima svijeta koji nemaju nacionalno gospodarstvo; proizvodnja dobara i usluga na način koji je zaobišla industrijska revolucija; gospodarska pitanja prenose se tradicionalno sa starijih na mlađe.

Primjer: Somalija, 75% stanovništva je nomadsko

2. **KOMANDNO GOSPODARSTVO (DRŽAVNO-PLANSKO)** - država donosi sve odluke u vezi s proizvodnjom i raspodjelom - vlada može biti i diktatorska i demokratska; resursi su državno vlasništvo; proizvodnja po planovima. Primjer su bivše socijalističke države.
3. **TRŽIŠNO GOSPODARSTVO** - pojedinci donose ekonomske odluke na osnovi tržišnih signala i vlastitih preferencija; država ima malu ulogu, obično u zaštiti prava pojedinaca i vlasništva; apsolutna sloboda i liberalnost, ALI! prevelika sloboda može dovesti do poremećaja u odnosu ponude i potražnje, nezaposlenosti... → tržište određuje što, kako i za koga proizvoditi

Međutim, nijedno gospodarstvo danas nema obilježja isključivo jednoga od tih sustava, već prevladavaju **MJEŠOVITA GOSPODARSTVA** s dominantnim elementima tržišnog gospodarstva.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. **Definiraj ekonomski sustav.**
2. **Nabroji tri alternativna ekonomska sustava i objasni svaki od njih.**

Ekonomski ciljevi

MIKROEKONOMSKI CILJEVI:

- a) **ekonomska učinkovitost** => proizvodnja što više dobara i usluga iz ograničenih resursa
- b) **pravedna raspodjela** => poštena raspodjela dohodaka i proizvoda među pojedincima u društvu; jednakost šansi (svaki pojedinac ima jednaku priliku proizvoditi i zarađivati).
- c) **ekonomska sloboda** => nema komandnog gospodarstva; pojedinci slobodno kupuju, prodaju, organiziraju, proizvode i troše; nečija akcija ne šteti drugome.

MAKROEKONOMSKI CILJEVI:

- a) **gospodarski rast** => 1. podizanje životnog standarda proširenjem prirodnih resursa 2. razvojem tehnologije koja omogućuje veću proizvodnost resursa 3. povećanjem kapitalnih resursa većom proizvodnjom kapitalnih dobara (=odustajanje od sadašnje potrošnje radi veće potrošnje u budućnosti).
- b) **puna zaposlenost**
- c) **stabilnost cijena** => izbjegavanje inflacije

PITANJA ZA PONAVLJANJE

- 1. Nabroji i objasni mikroekonomske ciljeve.
- 2. Nabroji i objasni makroekonomske ciljeve.

Tržište i cijene

TRŽIŠTE - mjesto sučeljavanja ponude i potražnje i formiranja cijena; izravan kontakt kupca i prodavača, no tržište može postojati i bez da su sudionici na istom mjestu (putem telefona, interneta...)

Podjela tržišta:

- 1) **prema prostornom obuhvatu** (lokalno, regionalno, svjetsko, nacionalno...)
- 2) **prema predmetima razmjene** (tržišta različitih dobara - kože, dijamanta...)

Tržište odgovara na temeljna ekonomska pitanja putem osnovnih **funkcija**:

- 1. **selektivne** - učinkovit odabir potrebnih proizvoda (=> ŠTO?)
- 2. **alokacijske** - djelotvorna uporaba („razmještanje“) činitelja proizvodnje i učinkovit izbor proizvodnih postupaka (=> NA KOJI NAČIN?)
- 3. **distribucijske** - sustavom cijena na koji utječu ponuda i potražnja ostvaruje se primarna raspodjela ukupnog ostvarenog dohotka
- 4. **informacijske** - osigurava maksimalnu ekonomiju informacija (=> ŠTO JE KLJUČNO?)

5. **razvojne** - stalna konkurencija unosi racionalnost u ekonomsko ponašanje gospodarskih subjekata i prisiljava na stalnu brigu o razvoju.

MONOPOL - nema konkurencije (npr. HT) - država može intervenirati.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Što znaš o tržištu?

Ponuda i potražnja

POTRAŽNJA = potreba tržišta => količine dobara i usluga koje će se kupiti po određenim cijenama na određenom tržištu i u određenom razdoblju

OPĆI ZAKON POTRAŽNJE: govori o odnosu cijene i količine – što je cijena veća, potraživana količina je manja i obratno, ako su okolnosti nepromijenjene.

PONUĐA (proizvodnja) - količina dobara i usluga koje se nude na prodaju po određenim cijenama na određenom tržištu u određenom vremenu.

OPĆI ZAKON PONUDE: govori o odnosu cijene i količine, ako je cijena robe koja se nudi veća, i ponuda je veća, ako se okolnosti ne mijenjaju.

TRŽIŠNA CIJENA = cijena koja se utvrđuje izjednačenjem ponude i potražnje (onoliko robe koliko treba se i nalazi na tržištu).

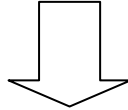
TRŽIŠNE STRUKTURE

1. SAVRŠENA KONKURENCIJA

Tržište na kojem postoji velik broj ponuđača istog proizvoda ili usluge i velik broj kupaca tako da nitko od njih nije dovoljno moćan da može utjecati na cjeloukupnu tržišnu cijenu tog proizvoda ili usluge.

Karakteristike:

- Mnoštvo nezavisnih poduzeća
- Sloboda ulaska drugih poduzeća koja nude isti proizvod na tržište
- Mobilnost činitelja proizvodnje
- Svi proizvođači nude homogen proizvod

Tržište savršene konkurencije kao idealna opcija koja nije u svim segmentima ostvariva u praksi.

2. NESAVRŠENA (NEPOTPUNA) KONKURENCIJA

Tržište u kojem postoji mogućnost da da cijenu samostalno odredi ponuda ili potražnja jer postoji ograničen broj privrednih subjekata.

Nesavršena konkurencija na strani ponude:

- **Monopol** – cjeloukupnu ponudu kontrolira samo jedan ponuđač jer njegov proizvod nema nadomjestka; potpuna suprotnost tržištu savršene konkurencije
- **Duopol** – cjeloukupnu ponudu kontroliraju samo dva ponuđača, a ulazak konkurencije na tržište je otežan (npr. samo dva mobilna operatera)
- **Oligopol** - cjeloukupnu ponudu kontrolira nekoliko ponuđača, primjerice tržište automobila

- **Monopolistička konkurencija** – u ponudi blago diferenciranih proizvoda sudjeluje veći broj poduzeća različite veličine, a ulazak konkurenciji je bez većih zapreka – najbliže tržištu savršene konkurencije

Nesavršena konkurencija na strani potražnje:

- **Monopson** – u potražnji sudjeluje samo jedan kupac, primjerice vojnu opremu kupuje samo jedna država
- **Duopson** - u potražnji sudjeluju samo dva kupca, primjerice medicinsku opremu kupuju samo dvije bolnice
- **Oligopson** – u potražnji sudjeluje nekoliko kupaca

PITANJA ZA PONAVLJANJE:

1. Što je potražnja?
2. Objasni opći zakon potražnje.
3. Što je ponuda?
4. Objasni opći zakon ponude.
5. Objasni što je tržišna cijena.
6. Objasni što je savršena konkurencija i navedi njezine karakteristike.
7. Objasni što je nesavršena konkurencija.
8. Kakva može biti nesavršena konkurencija na strani ponude, a kakva na strani potražnje? Poblje objasni!

Država i nacionalno bogatstvo

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD => vrijednost svih dobara i usluga za finalnu potrošnju proizvedenih u godini dana na području neke zemlje

Zašto ga mjerimo?

- kao putokaz za gospodarstvo u zemlji
- da bi se pratile promjene u životnom standardu građana => promjene BDP-a po stanovniku
- da bi se pratile promjene u životnom standardu građana u različitim zemljama (zemlje blagostanja – zemlje u kojima se preživljava – zemlje na rubu siromaštva)

STOPA NEZAPOSLENOSTI => dijeljenje broja nezaposlenih ukupnom radnom snagom

INFLACIJA => rast opće razine cijena svih dobara i usluga, a time i pad kupovne snage, tj. vrijednosti novca; u doba inflacije cijene i plaće ne mijenjaju se prema istoj stopi.

Kružni tijek dobara: proizvođači, odnosno poslovne organizacije prodaju dobra, a potrošači, odnosno kućanstva ih kupuju; potrošači prodaju radnu snagu i druge činitelje proizvodnje koje proizvođači kupuju.

Uz **kućanstva** i **poslovne organizacije**, **država** je treći subjekt u kružnom tijeku. Da bi bili uspješni, svi se suvremeni gospodarski sustavi moraju temeljiti na simultanom djelovanju tržišnog mehanizma i određenog oblika državne intervencije.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Što je BDP i zašto ga mjerimo?
2. Što je to inflacija?
3. Objasni kružni tijek dobara.

Mjesto i uloga države u gospodarstvu

Uspješni suvremeni gospodarski sustavi temelje se na istovremenom djelovanju tržišta, „nevidljive ruke“ i države, „vidljive ruke“ jer samo tržište ne može uspješno riješiti sve društvene potrebe. Stoga govorimo o tri ekonomske funkcije države.

Ekonomске funkcije države: poticanje učinkovitosti, jednakosti i stabilnosti

1. **Poticanjem učinkovitosti** ispravljaju se tržišne nesavršenosti; ekonomskim propisima i antitrustovskom politikom obuzdaje se monopol.
2. **Poticanje jednakosti ili socijalne pravde**- zbog velike nejednakosti u dohotku (moralno i politički neprihvatljivih,

izrazito bogati nasuprot izrazito siromašnih koji nemaju ni minimum životnog standarda):

- a) **progresivnim oporezivanjem** => propisivanje većih poreznih obveza onima koji imaju viši dohodak
 - b) **izgradnjom sustava transfernih plaćanja** => pomoć starijima, bolesnima, nezaposlenima
 - c) **subvencioniranjem potrošnje** => postizanje financijske sigurnosti za siromašno stanovništvo (bonovi za hranu, besplatna zdravstvena njega, niske stanarine)
3. **Podržavanje ekonomske stabilnosti** provođenjem makroekonomskih mjera:
- a) **primjena fiskalne politike** => oporezivanje
 - b) **primjena monetarne politike** => reguliranje ponude novca, kreditnih uvjeta, kamatne stope...

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Nabroji i objasni ekonomske funkcije države.

Ekonomska politika

Ekonomskom politikom se svjesno usmjeravaju, odnosno reguliraju ekonomski tijekovi u nekom društvu radi ostvarenja ekonomskih ciljeva.

Fiskalna ekonomska politika:

- dio ekonomske politike koji se služi **javnim rashodima** (financirano porezima građana: policija, bolnice, školstvo, ceste...) i **porezima** pri ostvarenju makroekonomskih ciljeva.

1. **ekspanzijska / antirecesijska fiskalna politika** => povećanje ukupne proizvodnje i zaposlenosti smanjenjem poreza ili povećanjem javnih rashoda.
2. **kontrakcijska / antiinflacijska fiskalna politika** => suzbijanje inflacije ograničavanjem prekomjernog rasta ukupne potražnje, povećanjem poreza ili smanjenjem javnih rashoda.

BUDŽET => novčani plan prihoda i rashoda države za određeno razdoblje

Budžetski deficit => stanje kada je trošenje države veće nego prihodi (koristi se u razdoblju recesije).

vs.

Budžetski suficit => stanje kada je trošenje manje od prihoda države (koristi se u razdoblju napretka).

Vrste oporezivanja:

1. **izravno** => osobni porezi + porezi koje plaćaju poduzeća na ostvarenu dobit
2. **neizravno** => porez na dodanu vrijednost + carinske pristojbe

Načini oporezivanja:

1. **paušalno** => iznos poreza jednak je bez obzira na veličinu dohotka => **regresivno** jer kako dohodak raste, manji se postotak dohotka izdvaja za porez.
2. **proporcionalno** => uz jednak postotak na ostvareni dohodak.
3. **progresivno** => do određene visine dohotka primjenjuje se jedna porezna stopa koja se povećava rastom dohotka.

Monetarna ekonomska politika:

kontrolira ponudu novca i utječe na gospodarska kretanja.

SREDIŠNJA BANKA koja nadzire ponude novca i kredita u zemlji => u razdoblju opadanja gospodarske aktivnosti i zaposlenosti treba povećati ponudu novca (**ekspanzijska monetarna politika**), a u razdoblju kada rast ukupne potrošnje vodi rastu cijena, odnosno inflaciji, treba smanjiti ponudu novca i kredita (**kontrakcijska monetarna politika**).

Kamata je naknada za od banke pozajmljeni novac. Cijena kredita je **kamatna stopa** koju treba platiti za kredit.

Povećanjem kamatne stope povećava se trošak pozajmljivanja pa se potražnja kredita smanjuje.

Pad kamatne stope smanjuje trošak pozajmljivanja i povećava potražnju kredita što vodi bržem rastu ukupnih depozita banke – ponuda novca se povećava.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

- 1. Objasni pojmove: budžet, budžetski suficit i budžetski deficit.**
- 2. Objasni monetarnu ekonomsku politiku i ulogu Središnje banke.**
- 3. Objasni pojmove. Kamata i kamatna stopa.**

POSLOVNA ORGANIZACIJA – POJAM, NASTANAK, VRSTE I ORGANIZACIJSKI OBLICI

U suvremenim tržišnim gospodarstvima većina dobara i usluga proizvodi se u **poslovnim organizacijama** poznatim kao **poduzeće**, a u našem zakonodavstvu kao **trgovačka društva** → samostalna gospodarska organizacijska jedinica koja se služi gospodarskim resursima da bi proizvela dobra i ostvarila dobit.

Pojava poslovnih organizacija veže se za kraj 14. i početak 15. stoljeća. Kriteriji podjele poslovnih organizacija:

1. Prema mjestu u reprodukcijском procesu (proizvodne, trgovačke i financijske poslovne organizacije).
2. Prema predmetu poslovanja.
3. Prema tipu vlasništva.
4. Prema veličini (s obzirom na broj radnika, promet, imovinu, dijelimo ih na male, srednje i velike poduzetnike).

MALO PODUZEĆE

-ima jednog vlasnika ili malu skupinu vlasnika

-malo poduzeće posluje lokalno, u odnosu prema najvećim poduzećima u istoj djelatnosti posao je malen

- broj zaposlenih obično je manji od 100
- mala poduzeća potiču konkurenciju, a postoji i ovisnost velikog poduzeća o malom-mala poduzeća prodaju potrošačima proizvode velikih proizvođača, a s druge strane opskrbljuju velika poduzeća mnogim uslugama, dijelovima i sirovinama koje oni trebaju

Pravni oblici poslovne organizacije

U RH poslovna organizacija, odnosno trgovačko društvo definirano je kao pravna osoba. Četiri su temeljna oblika trgovačkih društava:

JAVNO TRGOVAČKO DRUŠTVO

- udružuju se dvije ili više osoba radi trajnog obavljanja djelatnosti pod zajedničkom tvrtkom, a svaki član društva odgovara vjerovnicima cijelom svojom imovinom

DRUŠTVA OSOBA

2) **KOMANDITNO DRUŠTVO**

- udružuju se dvije ili više osoba radi trajnog obavljanja djelatnosti pod zajedničkom tvrtkom, najmanje jedna osoba odgovara cijelom svojom imovinom-komplementar, i najmanje jedna odgovara za obveze društva.

3) **DIONIČKO DRUŠTVO**

- članovi (dioničari) sudjeluju s ulozima u temeljnom kapitalu podijeljenom na dionice
- na osnovi dionica dioničari imaju prava-imovinska i upravljačka
- u slučaju stečaja gube samo ta prava, ali nisu obvezni namirivati dugove imovinom

DRUŠVA KAPITALA-

4) **DRUŠTVO S OGRANIČENOM ODGOVORNOŠĆU**

- 1 ili više osoba unose temeljne uloge- s njima sudjeluju u unaprijed dogovorenem temeljnom kapitalu-prema veličini njihova udjela pripada im dio godišnje dobiti
- odgovaraju samo svojim ulogom i gube samo prava stečena udjelom

Organizacija poslovanja, upravljanje, vođenje i menadžment

Organizacijom poslovanja usklađuju se svi poslovi počevši od pripreme, nabave, proizvodnje i prodaje do razvoja i općih poslova. Upravljanje poslovnom organizacijom temelji se na vlasništvu i

podrazumijeva odlučivanje o stvarima bitnim za poslovanje. Vođenje je aktivnost koju provode menadžeri, sastoji se od planiranja, organiziranja, upravljanja i nadzora. U svakoj organizaciji ima manje ili više razina vođenja, a sve se one mogu svrstati u tri osnovne.

1. Vrhovno vodstvo
2. Srednje vodstvo
3. Niže vodstvo

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Što znaš o poslovnoj organizaciji?
2. Koje su karakteristike malog poduzeća?
3. Nabroji četiri su temeljna oblika trgovačkih društava.
4. Što znaš o organizaciji poslovanja?

PODUZETNIŠTVO I ULAZAK U POSAO

PODUZETNIŠTVO

-djelatnost koja se sastoji od kombiniranja resursa radi proizvodnje dobara i usluga za druge

-uvijek je povezano s pothvatom, kapitalom i rizikom

-bez njega bi poduzeće bilo osuđeno na poslovanje bez razvoja, po inerciji, što bi kad-tad dovelo do njegove propasti

-sastavnice: težnja za uspjehom, motiviranost, intuicija, procjena, rizik i rad

-za poduzetničku je sposobnost odlučujući prirodni dar, a pojedine obrazovne ustanove mogu poticati i razvijati tu sposobnost

VLASNIK-može se baviti i poduzetničkim i/ili menadžerskim poslom, ovisno o tome je li vlasništvo odvojeno od vođenja i nadzora u poduzeću

PODUZETNIK

-odlučuje kakav će oblik dati novčanom kapitalu, odnosno kako će proizvoditi

-nositelj poduzetničke inicijative→osoba koja poduzima poslovne pothvate preuzimajući rizik za učinke takvog pothvata

- osobe koje se u poduzeću angažiraju za pronalasku i organizaciju proizvodnje te preuzimanje rizika
- osim što je inovator, poduzetnik mora biti sposoban primijeniti određenu ideju u proizvodnji
- u većini malih poduzeća vlasnik kapitala je ujedno i poduzetnik (često i menadžer), pa rizik od poslovnog pothvata snosi vlasnik-i kao vlasnik i kao poduzetnik
- ako su vlasnik i poduzetnik dvije različite osobe-rizik snosi vlasnik kapitala

MENADŽER

- vodi poslovanje u već stvorenom poduzeću radi osiguranja njegove uspješnosti
- javlja se kad se odvoje vođenje i nadzor
- mora imati određene vještine: tehničke (poznavanje zakona), socijalne (komunikativnost), konceptualne (sagledavanje)

-prednosti poduzetničke karijere: ostvarivanje profita, neovisnost, zadovoljavajući način života

-nedostaci poduzetničke karijere: težak rad, stres, rizik

Četiri su različita načina ulaska u posao:

1. Početi od nule
2. Kupiti postojeći posao
3. Kupiti franšizu
4. Ući u obiteljski posao

PITANJA ZA PONAVLJANJE

- 1. Objasni pojam poduzetništva.**
- 2. Što znaš o ulozi vlasnika, poduzetnika i menadžera u poduzeću?**
- 3. Koji su načini ulaska u posao?**

MARKETING

MARKETING-društveni proces koji usmjerava gospodarski tijek dobara i usluga od proizvođača do potrošača na način da učinkovito prilagođava ponudu i potražnju te ispunjava društvene ciljeve -kao koncepcija i poslovna filozofija, pojavljuje se u uvjetima razvijene konkurencije na tržištu

POVIJESNI RAZVOJ MARKETINGA:

1) **PROIZVODNA ERA**-traje od industrijske revolucije do '30-tih godina 20.st.; poduzeća nastoje poboljšati tehnike proizvodnje pretpostavljajući da će potrošači odabrati proizvode koji su raspoloživi i koji su niske cijene

-1930.-ekonomska kriza

2) **PRODAJNA ERA** -traje od '30-tih do '50-tih godina 20.st.

- veća konkurencija
- menadžeri su shvatili da ono što proizvedu moraju prodati kupcima, no ne znaju kako pridobiti kupce
- poduzeća se usmjeravaju na agresivnu prodaju i promociju svojih proizvoda

- 3) MARKETINŠKA ERA-počinje '50-tih godina 20.st. i traje do danas
- učinkovita proizvodnja i agresivna promocija ne jamče kupnju
 - najprije moraju otkriti što kupci žele, zatim to proizvesti, a ne nastojati utjecati na kupce kako bi svoje želje i potrebe prilagođavali već gotovom proizvodu
 - počinju posvećivati pozornost željama i potrebama kupaca, te provoditi marketinški koncept-dugoročno maksimiziranje profita uz zadovoljenje potrošačevih želja i potreba
 - imaju jasan cilj-prednost

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Objasni pojam marketinaga.
2. Ukratko objasni kako se marketing razvijao kroz povijest.

NOVAC

NOVAC je sve što služi kao općeprihvaćeno sredstvo razmjene ili sredstvo plaćanja.

Tri su osnovne funkcije novca:

1. **Sredstvo za razmjenu** (omogućuje da se dobra kupuju ili prodaju bez **izravne razmjene ili trampe**)
2. **Zajednička obračunska jedinica** (njome se mjeri vrijednost i izražavaju sadašnje i buduće cijene različitih dobara i usluga)
3. **Način držanja bogatstva i očuvanja vrijednosti** (omogućuje očuvanje vrijednosti u vremenu – relativno je siguran u odnosu na tržište nekretninama primjerice te je uvijek brzo pretvoriv u druga dobra i usluge)

1. Što je novac i objasni tri osnovne funkcije novca.

GOSPODARSTVA SVIJETA, EUROPE I HRVATSKO GOSPODARSTVO (SVIJET BOGATIH I SVIJET SIROMAŠNIH)

Na Zemlji živi 6 milijardi ljudi od čega 1,5 milijardi živi u potpunom siromaštvu. Veliki je jaz između bogatih i siromašnih zemalja tako da je očekivano trajanje života u nekim razvijenim zemljama 80 godina, dok je u nekim siromašnim manje od 40 godina.

Zajednička obilježja mnogih zemalja u razvoju:

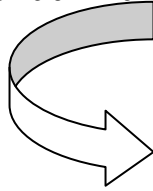
visoka stopa rasta stanovništva

nepovoljni klimatski uvjeti

oskudna mehanizacija za proizvodnost u poljoprivredi.

nedovoljni prirodni resursi

nestašica kapitala
obrazovanje radnika nedovoljno.

„začarani krug siromaštva“ (teško je iz njega izaći)

Za zemlje u razvoju bitno je da dobiju finansijsku potporu, znanstvene i tehničke usluge od stručnjaka, izravna strana ulaganja (izgradnja tvornica, otvaranje rudnika...).

1. Na što mislimo kada govorimo o „začaranom krugu siromaštva“ i koje su zajedničke karakteristike zemalja u razvoju?

EUROPSKA UNIJA

Europska unija (EU) jedinstvena je međuvladina i nadnacionalna zajednica europskih država nastala kao rezultat procesa suradnje i integracije koji je započeo **1951.** godine između šest država (Belgije, Francuske, Njemačke, Italije, Luksemburga i Nizozemske). Europska unija formalno je uspostavljena **1. studenoga 1993.** godine, stupanjem

na snagu **Ugovora o Europskoj uniji** (poznatiji kao **Ugovor iz Maastrichta**).

Tri su kriterija (tzv. kopenhaški kriteriji) koje svi budući kandidati moraju ispunjavati za punopravno članstvo:

- **Politički** - stabilnost institucija koje osiguravaju demokraciju, vladavinu prava, poštivanje ljudskih prava i prava manjina i prihvaćanje ciljeva Unije.
- **Gospodarski** - postojanje djelotvornog tržišta gospodarstva te sposobnost tržišnih čimbenika da se nose s konkurentskim pritiscima i tržišnim zakonima unutar EU.
- **Pravni** - usvajanje cjelokupne pravne stečevine EU.

1. srpnja 2013. godine ciljani je datum ulaska Hrvatske u članstvo EU koji je predložila Komisija te koji stoji u Ugovoru o pristupanju. Republika Hrvatska trebala bi postati 28. članica Europske unije.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

- 1. Kada je formalno uspostavljena EU i koji ugovor je za to bio temeljan?**
- 2. Koje kriterije moraju ispunjavati kandidati za punopravno članstvo u EU?**
- 3. Koliko je danas zemalja članica u EU i kada bi Hrvatska trebala pristupiti?**

OBILJEŽJA GOSPODARSKOG SUSTAVA REPUBLIKE HRVATSKE

RH dosadašnji je tranzicijski put u tržišno gospodarstvo prošla u drugačijim uvjetima od drugih tranzicijskih zemalja. Nakon Domovinskog rata, trebalo je dugo vremena da se gospodarstvo oporavi. Tek od 2000. godine bilježe se stope rasta BDP-a, pad nezaposlenosti te rast životnoga standarda.

No ostaju i dalje veliki problemi u gospodarstvu, od lošeg financijskog stanja, zaostajanja pojedinih djelatnosti, visoke nezaposlenosti pa do visokog inozemnog duga.